

A HERINGSIRÁLY (*LARUS FUSCUS*) EGY VILÁGOS HÁTÚ ALFAJÁNAK MEGFIGYELÉSE A DUNÁN

Schmidt András – Sós Endre

Abstract

SCHMIDT, A. & SÓS, E. (2000): Observation of the pale-backed race of Lesser Black-backed Gull (*Larus fuscus*) on the Danube. *Aquila* 103-104, p. 93–96.

On December 14, 1997 a pale-backed Lesser Black-backed Gull was observed on the Danube near Almásfüzitő. The bird was close to the country border between Slovakia and Hungary but on Slovakian territory. The shade of gray on the back as well as other features indicated that the bird belonged either to the race *graellsii* or it may have been an intergrade between *graellsii* and *intermedius*. No record of the race *graellsii* was accepted previously in Slovakia. Although grey-mantled Lesser Black-backed Gulls are reported occasionally in Hungary, no record has been accepted yet in lack of a proper description, photograph or museum specimen. Authors would like to draw attention of Hungarian field ornithologists to proper documentation of pale-backed Herring Gulls (race *graellsii* or *intermedius*).

Key words: *Larus fuscus graellsii*, vagrancy, bird rarities.

A szerzők címe – Corresponding address:

Schmidt András & Sós Endre, KöM Természetvédelmi Hivatal, Budapest, Költő u. 21. H-1121

1997. december 14-én Kövári Ilonával és Vasuta Gáborral a Duna almásfüzitői szakaszán egy népes sirálycsapatot figyeltünk. 700-800 dankasirály (*Larus ridibundus*), 30-40 viharsirály (*Larus canus*) és 250 sárgalábú sirály (*Larus cachinnans*) között egy harmadik téli ruhás heringsirályra lettünk figyelmesek, amelyről már ott helyben megállapítottuk, hogy nem a Magyarországon rendszeresen előforduló *fuscus*, hanem a bizonyított magyar adattal még nem rendelkező *graellsii* vagy *intermedius* alfajok valamelyikéhez tartozik. Később a szakirodalmat tanulmányozva sikerült tovább szűkíteni a kört: a madár minden bizonnyal a *graellsii* alfajhoz tartozott, esetleg *graellsii/intermedius* hibrid lehetett.

A heringsirály alfajai és elterjedésük

A nagytestű sirályok rendszertana meglehetősen összetett, az utóbbi időben sokat kutatott szakterület. A heringsirály taxonómiájában is vannak még nyitott kérdések. Grant csupán a bevezetőben is említett három alfajt sorolja a heringsirályhoz (Grant, 1982), míg Közép-Európa, illetve a Nyugat-Palearktisz madarait tárgyaló referenciaművek a Jeges-tenger partvonalá mentén költő *heuglini* és *taimyrensis* alakokat is ennél a fajnál tárgyalják (Cramp, 1983; Haffer, 1982). Más szerzők ez utóbbi alakokat az ezüstsirály (*L. argentatus*) alfajaiként (Grant, 1982) vagy együtt, mint önálló fajt (Beaman, 1994) említik. Érdemes

megemlíteni azt is, hogy a Holland Madárrendszertani Bizottság (CSNA) külön faji szinten tárgyalja a *fuscus* és a *graellsii* alakokat a „filogenetikai fajkonceptió” jegyében, és az *intermedius*t pedig a *graellsii*hez sorolják (Sangster et al., 1998). Az egyes alakok elsősorban a madarak hátszínének tónusában különböznek (már a 2. téli ruhától láthatók szürke, illetve fekete tollak a dolmányon és a vállon) (Cramp, 1983; Grant, 1982; Post & Lewis, 1995).

A *Larus fuscus graellsii*, vagy más néven a „brit” alfaj elsősorban Nagy-Britannia, Írország, Grönland és a Feröer-szigetek sziklás partvidékein fészkel, de e szigetek belsejében is jelen van, mint költőfaj. Bretagne-ból és Északnyugat-Spanyolországból is jelzik.

Az *intermedius* alfaj Hollandiában, Dániában, Nyugat-Svédországban és Norvégia déli részén fészkel, Kelet-Anglia és Hollandia egyes részein viszont jelentős, az előző alfajjal keveredő állományok is élnek.

A *graellsii* és *intermedius* alfajok dél-délnyugati irányban vonulnak nyugat-európai és nyugat-afrikai telelőterületeikre. Kis számban, de rendszeresen eljutnak Észak-Amerika keleti partvidékére is.

A hazánkban zömmel tavasszal és ősz végén, télen előforduló *fuscus* költőterülete Észak-Norvégia és a Baltikum. A főleg dél-délkeleti irányba vonuló populáció a Közél-Keleten és Kelet-Afrikában telel (Cramp, 1983; Grant, 1982).

Ezek az alfajok természetesen keverednek egymással az elterjedési területek határán, vegyes párokat Skandináviában és Nyugat-Európában is megfigyeltek. Gyakorlatilag az egész holland állomány (40 000-60 000 pár) a *graellsii* és az *intermedius* keverékének tekinthető, és ugyanez mondható el egy kb. 20 000 párt számláló Kelet-angliai populációról is (Post & Lewis, 1995). Nagy-Britanniában egyébként mindhárom alfaj rendszeresen előfordul, amit azzal magyaráznak, hogy a *fuscus* populáció egy töredéke dél-délkelet helyett délnyugati irányba indul telelni (Grant, 1982).

A megfigyelés körülményei

Madarunk elsősorban sárgalábú sirályok között tartózkodott. Úszva táplálkoztak, a sodrással vitették le magukat a folyón, majd szárnyra kaptak és visszatértek a kiindulólhelyükre. A heringsirály mindvégig a Duna szlovák oldalán tartózkodott, túlnyomórészt a vízen ülve láttuk. A magyar oldalról figyeltük nagy nagyítású teleszkópokkal, igen jó látási viszonyok között.

A madár leírása

Egyes sárgalábú sirályoknál kisebb, másokkal megegyező méretű sirály. Arányaiban is hasonló azokhoz, de szárnya viszonylag hosszabbnak tűnt (a vízen ülő madáron megfigyelve az jóval túlért a farkon). Evezőit nem vedlette.

Fej, csőr: a homlok fehér színe fokozatos átmenetet mutat a barna fejtető felé. A szem világos, körülötte szürkésbarna folt látható, amely csak kevéssel nyúlik a szem elé, de

kiterjed a fülfedőkre és a szemöldöksávnak megfelelő részre. A csőr alapszíne fekete, belső egyharmada és csúcsa sárgás.

Nyak: Alapszíne piszkosfehér. Hátsó oldalán és a tarkón sűrű, rövid barna csíkokból álló sávozás látható, amely a fejtetőre is felér. Ugyanilyen sávozás található a begy oldalán a hónaljig. A sávok elől majdnem összeérnek, itt inkább foltszerűek.

Has: fehér, a testoldal piszkosfehér.

Hát és szárnyfedők: egyszínű sötét grafitzürkék. A hát színe feltűnően, több árnyalattal sötétebb a sárgalábú és a viharsirályok hátánál.

Harmadrendű evezők: a grafitzürke szín melegbarnával árnyalt, az evezők végén széles fehér sáv látható.

Elsőrendű evezők: feketék, túlérnek a farkon.

Farka: fehér.

Lába: piszkos zöldessárga.

Röpkép alulról: szárny piszkosfehér, legalább három hosszanti, elmosódott, melegbarna sávval, a kézevezők kontrasztos sötét foltot alkotnak.

Röpkép felülről: a fekete kézevezők és a sötét fedők között jól látható kontraszt volt, fokozatos átmenettel. A karevezők a fedőkhöz hasonló színűek, végükön éles, fehér szegéssel, amely valószínűleg a belső kézevezőkre is ráterjed.

Összefoglalás

Magyarország madarainak hivatalos névjegyzéke csak a *Larus f. fuscus* rendszeres előfordulásáról és a *L. fuscus heuglini* egyetlen adataáról tesz említést (Magyar et al., 1998), Szlovákiában pedig csak a *fuscus* fordult eddig elő a legfrissebb szlovák madártani névjegyzék szerint (Trnka, 1997). A megfigyelt madár egyértelműen nem ezen alfajokhoz tartozott. Az erős nyak- illetve begysávozás, a hát színe és a repülő madár szárnyán felülnézetből látható kontrasztosság a *graellsii* bélyegei (Cramp, 1983; Harris et al., 1996), az *intermedius* alfajjal keveredő állományok viszont folyamatos átmenetet mutatnak (Post & Lewis, 1995), tehát nem állítható teljes bizonyossággal, hogy tiszta *graellsii*t láttunk. A *heuglini*t az erős csíkozás a fejen, a sárgalábú sárlálynál árnyalatnyival kisebb méret és az ép, nem vedlett evezők zárják ki (a *heuglini*, hasonlóan a *fuscus*-hoz, ebben az időszakban még vedli evezőit, a sárgalábú sárlály *michahellisi* alfajánál pedig átlagban kissé nagyobb termetű) (Cramp, 1983).

Az elmúlt években több hasonló adatról olvashattunk, elsősorban a *Túzok (Madártani Tájékoztató)* hasábjain. Leírások híján azonban a Nomenclator Bizottság eddig egyiket sem hitelesíthette, a fenti megfigyelést pedig a Bizottság nem fogadta el magyar adatnak, hiszen a madarat nem láttuk átjönni a Duna sodrásvonalán. A szlovák Ritkaság Bizottságnak is megküldtük a leírást, mely nem foglalt egyértelmű állást az alfaji hovatartozást illetően. E cikk megírásával arra igyekszünk ösztönözni a megfigyelőket, hogy hasonló megfigyeléseikről részletes leírással számoljanak be a Nomenclator Bizottságnak, hiszen így két, hazánkban még újnak számító, de talán nem is olyan ritka alfaj előfordulásainak trendjéről kaphatnánk hitelesebb képet.

Irodalom – References

- Beaman, M. (1994):* Palearctic birds. A checklist of the birds of Europe, North Africa and Asia north of the foothills of the Himalayas. Harrier Publications, Stonyhurst, p. 73.
- Cramp, S. et al. (eds.) (1983):* The birds of the Western Palearctic. Volume 3. Oxford University Press, Oxford, p. 801–815.
- Grant, P. J. (1982):* Gulls. A guide to identification. Poyser, Calton, p. 88–93.
- Haffer, J. (1982):* Systematik und Taxonomie der *Larus argentatus* Artengruppe. In: *Glutz von Blotzheim, U. & Bauer, K. (Hrsg.):* Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 8. Aula Verlag, Wiesbaden, p. 502–514.
- Harris, A., Tucker, L. & Vinicombe, K. (1996):* The Macmillan field guide to bird identification, Macmillan, London, p. 117–119, 121–122.
- Magyar G., Hadarics T., Waliczky Z., Schmidt A., Nagy T. & Bankovics A. (1998):* Magyarország madarainak névjegyzéke. Madártani Intézet, Budapest, 202 p.
- Post, P. W. & Lewis, R. H. (1995):* The Lesser Black-backed Gull in the Americas I-II. *Birding* 27, p. 282–290, 370–381.
- Sangster, G., Hazevoet, C. J., van den Berg, A. B. & Roselaar, C. S. (1998):* Dutch avifaunal list: species concepts, taxonomic instability, and taxonomic changes in 1998. *Dutch Birding* 20, p. 22–32.
- Trnka, A. (1997):* Current list of birds of Slovakia. Trnava University, Trnava, 76 p.